

## **DOINA, DE LA ANCESTRALITATE LA CONVERGENȚĂ ȘI CONSEMNARE ÎN LISTA REPREZENTATIVĂ A PATRIMONIULUI CULTURAL INTANGIBIL AL UMANITĂȚII**

Victor GHILAȘ  
Institutul Patrimoniului Cultural

### **Summary**

DOINA – FROM ANCESTRALITY TO CONVERGENCE AND CONNSIGNMENT IN THE REPRESENTATIVE LIST OF THE INTANGIBLE CULTURAL HERITAGE OF HUMANITY

The article addresses the phenomenon of *doina* and its evolution over time, viewed diachronically in the light of literary sources, the value of which has been recently recognized worldwide as a work of cultural identity by being included in the Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity (UNESCO) on October 2, 2009. The paper tries to illustrate the age of the species, the attention it has enjoyed in the annals of history, listing the main indigenous documentary sources (chronicles, registers, literary works, collections of songs, etc.), as well as foreign ones (data provided by travelers, missionaries, bards, priests, diplomats, etc., who were in passing through the Romanian countries). Meanwhile, the succession of data is examined, the pursued direction of the paper constituting a demonstration of the presence, identity, continuity and condition in the contemporaneity of this masterpiece of the collective genius in the oral Romanian spirituality.

As it could be stated, among the first written data on the “long” melody are those belonging to the framework between antiquity and new times (exclamation of Thracian grief, *torelli*). As we move into modern times, such information grows significantly, providing a link between the distant past and the present. The interest in *doina* also increases, polarizing the attention of more and more observers, a thing pointed out in various sources, including in written texts which, in turn, offer broader scientific research perspectives.

Most of the sources studied denote that, in its genuine form, the *doina* is par excellence the melody of the solitary song, proving the connection with the archaic forms of pastoral civilization on the western and eastern slopes of the Carpathians. Relating to the contextualized subject, it is noted that, at present, the *doina* has substantially reduced its presence in the active repertoire of the communities on both sides of the Prut, being increasingly influenced or replaced by the melopeeic lyric expression of the intermediate samples and the song melodies proper.

**Keywords:** *doina*, melopee, cultural heritage, written sources.

Specie a liricii neocasionale, *doina* transpune artistic întregul spectru al sentimentelor și raporturilor umane interiorizate – dorul, jalea, dragostea, înstrăinarea, norocul, relațiile cu mediul ambiant etc. – în imagini muzical-poetice de profundă sensibilitate. Consemnarea și cercetarea fenomenului reperat în titlu are un palmares destul de bogat,

deși, în anumite aspecte, aceasta (cercetarea) a fost poate mai puțin concludentă.

O succintă incursiune în istoria și în unele posibile premise privind începuturile și evoluția configurației ritmico-melodice a doinei denotă univoc vechimea speciei. Restabilirea în timp a primelor acte de creație umană, inclusiv a celor muzicale este o sarcină nu doar riscantă, ci și destul de anevoioasă, întrucât cunoașterea originii formelor ancestrale ale muzicii, spre deosebire de alte arte, este lipsită de date concludente. În încercarea de a restabili etapele preistorice ale culturii profunde intangibile, savanții, în absența probelor necesare, recurg deseori la metoda comparativă, centrându-se, în bună parte, pe studiul culturii popoarelor aflate astăzi în stadiul de dezvoltare primitiv-natural, care mai păstrează încă producții muzicale de factură monodică, constituite în tiparul vechilor tradiții. Pornind de la aceste realități sau premise, Constantin Brăiloiu, pe baza unor studii comparate privind folclorul european și cel extraeuropean, a oazelor de cultură muzicală a popoarelor naturale, a ajuns la identificarea unor legi de creație nativă cu caracter universal, fără vreo diferențiere rasială sau geografică între colectivitățile umane<sup>1</sup>. Algoritmul de referință și unele estimări prealabile (fără a intra în detaliile acestora) ne orientează spre constatarea că începuturile doinei, cu caracteristicile ei primordiale – structuri sonore prepentatonice, construcții premodale de stare minoră, formule elementare de recitativ recto-tono, cadențe finale pe treapta I-a, ritm liber, emisii și articulații vocale specifice, alternări repetate de trepte – pot fi atribuite perioadei tardive a paleoliticului.

Doina manifestă maximă frecvență, înflorire și cristalizare muzical-poetică în epoca medievală. Însă, din perioada timpurie a acesteia, spre regret, dispunem de prea puține documente scrise despre cultura muzicală plurală.

Demersul nostru va încerca să ilustreze vechimea speciei, mai exact atenția de care ea s-a bucurat în analele istoriei, listând principalele izvoare documentare autohtone (cronici, codice, lucrări literare, colecții de melodii etc.), precum și pe cele străine (date furnizate de călători, misionari, trubaduri, preoți, diplomați ș. a., aflați în trecere prin Țările Române). Pe parcurs, vom trece în revistă succesiunea datelor, direcția urmărită a demersului constituind-o demonstrarea prezenței, identității, continuității și condiției în contemporaneitate a acestei capodopere a geniului colectiv în spiritualitatea românească.

Una din primele mărturii literate ale Evului Mediu privind practica cântării lirice târăgănite, lungi datează abia din secolul al XI-lea. Conform „Legenda maior sancti Gerardi din Scriptorum Rerum Hungaricum”, o locuitoare dintr-un sat bănățean interpreta cu vocea un cântec de jale în timpul muncii sale la rășniță<sup>2</sup>. Sursa citată nu relatează despre limba și conținutul cântecului. Totuși, se estimează că ar fi vorba despre limba română și cântecul de stil melopeic.

Printre documentele scrise timpurii, care fac doar trimitere la existența cântecului tradițional, fără vreo aluzie sau specificare a caracterului lui, se numără „Cronica bizantină a lui Dukas” (secolul al XIV-lea) și „Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie” (1512). Din timpul vieții trubadurului maghiar Balassa Balint (1551–1594)

1. Cf. Constantin Brăiloiu. *Opere. Muzicologia și etnomuzicologia astăzi*. Vol. II. Traducere și prefață de Emilia Comișel. București: Editura Muzicală, 1969, p. 131-165.

2. *Istoria literaturii române*. Vol. I. București: Editura Academiei R.P.R., 1964, p. 13.

aflăm despre practica muzical-interpretativă populară. Ca prizonier de război al forțelor de ordine habsburgice, acesta ajunge în teritoriile situate la vest de Carpați, unde ia cunoștință cu folclorul localnicilor, pe care îl valorifică în opera sa lirică, cântată pe melodii tradiționale românești. Tot el amintește de melodiile populației autohtone, dintre care rețin atenția piesele „Savu, nu lăsa fata în casă” și „Ale păstoritei ce și-a pierdut turma” (de oi sau capre, care, căutându-le prin munți, se lamentează de pierderea suferită).

În notele sale, preotul protestant Andreas Mathesius (sec. al XVII-lea) înregistrează în lirica neocazională românească largă circulație a termenului *daina*.

Autorul cronografului „De ceputul lumieei de ntâiu” (1620), Mihail Moxa, vorbește despre cântecul de dragoste („cântece curvești de iuboste”), a căror tangență cu conținutul doinelor „de dragoste” (cel puțin cu cel literar) pare a fi suficient de verosimilă.

Prețioasă este și relatarea poetului german Martin Opitz care, la 1628, vorbește la superlativ despre cântecul nostru tradițional (se are în vedere cântecul liric):

*Și dulce mi se pare, când stau să vă ascult!  
Da Musa Terpischore pe voi, pe voi mai mult  
În lume vă iubește! Mai mult ca ori pe cine!  
Voi când atingeți coarda, cântând o doină-mi vine  
să crezi că însuși Foebus vă inspiră de muzică.*

(În traducerea lui G. Coșbuc)

Însemnările de călătorie prin Țara Românească ale solului regelui suedez Gustav Adolf, Paul de Strassburgh (1632), conțin referințe la cântece naționale („patrium carmen”), auzite de el în drum spre Giurgiu. Instrumentiști („citharoedi”) și cântăreți („musicorum chorus”) care „ziceau românește cântece bătrânești, cât li lua gura”<sup>3</sup>.

O referință și, în același timp, un argument în favoarea circulației exprese de altădată a doinei aflăm în „Codicele Vasarhelyi” (Colecția de cântece ungurești din secolele XVI–XVII) în care, în unul din cântece, cuvântul „daina” apare la sfârșitul ultimei strofe cu rol de refren („dejnám, dejnám, dejná”). Conform unor supoziții, conținutul poetic al cântecului ar fi fost influențat de „Cântecul românesc de dragoste”, scris din „Codicele Petrova”, apărut la 1672, care pare a fi prima creație lirică românească, redactată cu caractere latine și ortografie maghiară<sup>4</sup>.

În secolul imediat următor (XVIII), cronicarul suedez Erasmus Scheidel von Weismantel vine cu unele precizări privind dansurile și cântecele de dragoste cu specific moldovenesc, despre doină făcând următoarea mențiune: „Fetele și femeile cântă cu plăcere aproape în tot locul (...) și repetă ca într-un refren aproape întotdeauna cuvântul **doina**. Acest cuvânt se aude pretutindeni, pe toate potecile și în toate casele”<sup>5</sup>.

Mențiunea lui D. Cantemir din „Descrierea stării de odinioară și de astăzi a Mol-

3. Nicolae Iorga. *Istoria literaturii române*. Vol. I. Ediția a II-a. București: Editura Suru, 1925, p. 27.

4. Gheorghe Alexici. *Material din "Codicele Petrova"* // RIAF. Vol. XIII, partea I–II. București: 1912, p. 284–285. „Cuvântul doină a trecut în poezia ungurească din dialectul unde s-a rostit **dănam** și **dainam** (dăinuia, mă! Dăm, mi)” (p. 285); apud Comișel, Emilia. *Studii de etnomuzicologie*. Vol. II. București: Editura Muzicală, 1992, p. 32.

5. E. Bring, E. H. Samuel. *Weismantells Dogbok, 1709–1714*. Stockholm, 1928; apud Comișel, Emilia. *Obiceiuri și genuri folclorice atestate de Dimitrie Cantemir și actualitatea lor*. În: *Revista Muzica*, București, 23, nr. 9 (250), 1973, p. 31.

dovei” privind caracterul și conținutul specific al doinei parvine tot din secolul al XVIII-lea și se referă, probabil, la introducerile instrumentale cantabile „care istorisesc {faptele} de vitejie de la război, și le dă textul acelor preludii, cu care neamul moldovenesc obișnuiește să psalmodieze, înainte de cântare”<sup>6</sup>. Contemporanul său, Fr. J. Sulzer, în lucrarea „Geschichte des Transalpinischen Daciens...” („Istoria Daciei transalpine...”), de asemenea, pune în lumină specificul doinei noastre: „valahii cântau cu acest cuvânt (doina – n. n.) nu numai o intradă sau o introducere, ci chiar arii întregi pe care nu știau să spună nimic”<sup>7</sup>. Dar cea mai prețioasă informație muzicologică, pe care o extragem din volumul II al „Istoriei...” sulzeriene, este materialul muzical – cele zece melodii naționale (românești) în notație liniară vest-europeană. Putem remarca caracterul de lamentație, doinit, în mișcare *rubato* și în sistemul intonațional *parlato* a două piese vocale: melodia nr. 3, „Cantec valah” și melodia nr. 4, „Ghimpele”. Cadrul modal doric al ambelor creații – mod natural de stare minoră, constituit pe sunetul *la*, frecvent întâlnit în folclorul nostru muzical, mai ales, în doine, în cântecele de dor, de jale, profilul lor descendent, termenii de expresie și de tempo, indicați la începutul și pe parcursul itinerarului sonor, care precizează subtilitatea execuției, ambianța și atmosfera actului interpretativ, *Langsam* (= *Adagio*, încet, rar) sau *Langsam geschwinde* (= puțin mai mișcat, mai rapid decât *Adagio*) denotă caracterul tărgănat, prelung al melodiilor.

În secolul al XIX-lea, interesul sporit pentru folclor din partea intelectualilor a determinat apariția numeroaselor documente muzicale, inclusiv a melodiilor notate. Reține atenția însă faptul că melodiile care circulau pe cale orală erau notate după auz, motiv pentru care, posibil, doinele, cu conturul lor muzical compus, cu ornamentica bogată, cu structura melodică complicată etc., se supuneau, în acele condiții, doar într-o mică măsură descifrării exacte (adecvate).

Relatarea unui autor anonim, intitulată „Geschichte der Musik in Siebenbürgen” („Istoria muzicii în Siebenburg”) și publicată la Leipzig, în revista „Allgemeine Musikalische Zeitung”, în nr. 46 din 16 noiembrie 1814, deși este una sumară, oferă unele informații referitoare la viața muzicală și obiceiurile valahilor. Din sursa menționată aflăm despre sincretismul artei muzicale vocale orale, despre caracterul ei solistic și prezența recitativului în melodia cantată, despre interpretarea feminină a cântecului de dragoste, de dor sau de melancolie, cât și despre esența monodică a discursului sonor, tempo-ul „greoi”, „tărgănat”, neintegrarea (în cele mai dese cazuri) pe cadrul rigid al măsurii muzicale și tonalitatea exclusiv minoră a cântecului<sup>8</sup>.

Prezintă interes, în special, una dintre melodiile notate în publicația citată, care nu este o doină propriu-zisă, dar relevă câteva din trăsăturile generale ale acesteia: caracterul exprimat prin tempo-ul *Langsam* (= *Adagio*, încet, rar), deseale augmentări expre-

6. Dimitrie Cantemir. *Opere. Descrierea stării de odinioară și de astăzi a Moldovei*. Studiu introductiv, note și iconografie de Andrei și Valentina Eșanu. Traducere din limba latină și indici de Dan Slușanschi. Chișinău: Știința, 2019, p. 319.

7. Franz Joseph Sulzer. *Geschichte des transalpinischen Daciens, das ist: der Walachey, Moldau und Bessarabiens*. În: *Zusammenhang mit der Geschichte des übrigen Daciens als ein Versuch einer allgemeinen dacischen Geschichte*. Vol. II. Wien: R. Gräffer, 1781, p. 322.

8. *Geschichte der Musik in Siebenbürgen*. În: *Allgemeine Musikalische Zeitung*. Leipzig, nr. 46, 1814, p. 766-767; apud Buescu, Corneliu. *Izvoare ale muzicii românești. Documenta et transcripta. Scrieri și adnotări despre muzica românească veche*. Vol. X. București: Editura Muzicală, 1985, p. 126-127.

sive ale valorilor notelor situate pe treptele 1, 3, 5, 7 prin coroană, cu disoluția mișcării ritmice și forma liberă a acesteia, lipsa metricii, cursul melodic de desfășurare cu desen ascendent, intonații recto-tono, modul doric.

La un interval de șapte ani, „Allgemeine Musikalische Zeitung”, nr. 30 din iulie 1821, inserează din nou un articol nesemnat „Zustand der Musik in der Moldau”, cu o tematică similară, dar care de astă dată dezvăluie cititorilor, așa cum indică titlul, „Starea muzicii în Moldova”. După o sumară prezentare a culturii din principat, un alt autor anonim descrie la modul cel mai general latura instrumentală a muzicii, făcând, totodată, câteva valoroase însemnări asupra „caracterului muzicii moldovenești (...) care se limitează la melodii de mici proporții, de obicei triste și aproape totdeauna în tonalitate minoră, (...) la ambitusul unei octave”<sup>9</sup>.

O bună perioadă de timp a secolului al XIX-lea, doina, cu suflul ei melancolic, filosofic, cu registrul tematic variat, se află preponderent în atenția scriitorilor care, în expresii plastice, pline de elogii, scriu despre aceasta și, totodată, culeg, prelucrează și publică texte de doină. Popularizarea masivă a termenului de doină și concentrarea atenției specialiștilor asupra speciei ca atare se datorează lui Vasile Alecsandri care, după „descoperirea” poeziei populare, promovează în propria creație un filon autentic național. Impresionat de valoarea bunurilor culturii artistice orale, pe care o consideră drept dovadă a geniului creator al poporului, scriitorul valorifică folclorul în opera sa. Primele lui poezii în limba română, grupate și publicate în ciclul „Doine” (1842–1852), „au provocat de îndată un adevărat entuziasm în randul tineretului cu vederi patriotice înaintate și chiar în sânul maselor largi, în ciuda accesului atât de redus pe care acestea îl aveau la literatură pe atunci”<sup>10</sup>. În accepția lui Alecsandri, doinele sunt „cântece de iubire, de jale, de dor; plângeri duioase a inimei românului în toate împrejurările vieții sale”<sup>11</sup>.

Un alt inaintaș, Constantin Negruzzi, vede în „doinele sau cântecele muntene” elementul „ce caracterisește pe moldovan”, punând pe seama acestora „muzica a celor mai multe cântece de gură (...) în tonul minore, tânguioasă și melancolică”<sup>12</sup>. Cu multă forță de sugestie, autorul exprimă sensul social, expresia de dor și jale pe care o concentrează doina:

|                                   |                                  |
|-----------------------------------|----------------------------------|
| <i>De când eram încă mic,</i>     | <i>Ară țelină și moină</i>       |
| <i>Doina știu și doina zic,</i>   | <i>Și îmi samăn cel ogor,</i>    |
| <i>Căci Românul cât trăiește,</i> | <i>Cântând doinele de dor,</i>   |
| <i>Tot cu doina se mândrește.</i> | <i>Iar de-aud vreo fetiță</i>    |
| <i>Eu cu doina mă plătesc,</i>    | <i>Cântând doina-n poieniță,</i> |
| <i>De bir și de boieresc.</i>     | <i>Alerg fuga de-o gălesc</i>    |
| <i>Boii mei când aud doină,</i>   | <i>Și de doina îi vorbesc;</i>   |
| <i>Ea m-ascultă bucuroasă,</i>    | <i>Dacă doina i-oi vorbi,</i>    |

9. *Zustan der Musik in der Moldau*. În: Allgemeine Musikalische Zeitung. Leipzig, nr. 30, 1821, p. 524; apud Buescu, Corneliu. *Izvoare ale muzicii românești...*, lucr. cit., p. 140.

10. G. S. Nicolescu. *Vasile Alecsandri*. În: Vasile Alecsandri. Opere. Vol. I. Chișinău: Hyperion, 1991, p. X-XI.

11. Vasile Alecsandri. *Opere. Doine*. Vol. III. Chișinău: Hyperion, 1991, p. 576.

12. Constantin Negruzzi. *Opere*. Îngrijirea textului, prefață și note de I. Osadenco. Chișinău: Literatura artistică, 1980, p. 378 și p. 380.

*Căci e mândră și frumoasă,  
Și-mi zăce că m-a iubi,*

*Vă spun drept, orice mi-ți face –  
Doina știi și doina-mi place!*

Un răscolitor imn închinat doinei îl constituie cântul 50 din prozopoemul antum al lui Alecu Russo „Cântarea României”, în care poetul face o caracterizare plină de subtilitate, muzicalitate și patos liric: „Doina și iar doina!.., cântul meu e versul de moarte a poporului la șezătoarea priveghiului... pământul îi e de lipsă... și aerul îl îneacă... Văzut-am flăcăii scuturându-și pletele... și fruntea lor a se încreți fără de vreme... florile de pe capul copilelor a se veșteji...”<sup>13</sup>. Durerea umană se revarsă în cântec: „Trist e cânticul în sărbătorile satului”, motivele unei asemenea defulări autorul sesizându-le în „birul (...) greu, podvoada (...) grea, [iar] cânticele se sfârșesc în blăstămuri...”, fiindcă „fiecare pârțică de pământ e văpsită cu sângele lui (al poporului – n. n.)”<sup>14</sup>. Tristețea doinei mai e alimentată și de altă nedreptate – cel ce „muncește (...) de dimineață până în seară” nu are parte de rodul muncii lui. Suferința țării și a poporului ei, care pare să nu mai ia sfârșit, are totuși șanse pentru un final mai senin: „Doina și iar doina!... Sîntem pribegi în coliba pârîntească și străini în pământul răscumpărat cu sângele nostru! Dar în câmpie crește, și pe deal iarăși crește o floare pentru popoarele chinuite... Nădejdea!”<sup>15</sup>.

Doina este considerată poezie melancolică de către Simion Florea Marian, Jan Urban-Jarnic și Andrei Bârseanu, cărora li se alătură și George Dem. Teodorescu, cu specificarea că ea aduce cântecul nostalgiei și tristeții în zona de influență a revoltei împotriva destinului și nedreptății sociale.

Conceptul semantic este lărgit de Bogdan Petriceicu Hasdeu, cotând doina cu apreciativul de stare afectivă, generată de tristețe, bucurie, amor, ură, entuziasm, desperare, de pace și război. Cu referire la doină, poate fi reținută aprecierea hasdeiană din studiul „Literatura populară”, publicat în anul 1867, categorie pe care o consideră ca expresiune a „amorului și suferinței”, explicând etimologia cuvântului în legătură cu forma veche indo-europeană de cântec<sup>16</sup>. Ulterior, în „Columna lui Traianu” (1882), eminentul savant, citând mențiunea istoricului grec Theopompus privind soliile getice de pace făcute „cu flaute și citare (chitare – n. n.), ca să moaie sufletele adversarilor”<sup>17</sup>, formulează o prețioasă judecată, care se rezumă la cele ce urmează: „Dacă vom pune dară în cumpănă natura prozaică a Romanilor și geniul poetic al Dacilor, va fi legitim să conchidem că admirabilele noastre «doina», negreșit ca gen, nu ca materie, sunt moștenite dela acești din urmă. Astfel Cantemir avea dreptate de a căuta pe «doină» la Daci”<sup>18</sup>.

În lucrarea sa „Înmormântarea la Români”, citându-l pe Teodor T. Burada, Simion Florea Marian scrie: „În unele părți ale *Bucovinei* (...) și în *Moldova* (...) s-a păstrat vechiul obicei strămoșesc ca mortul să fie dus la groapă cu muzică, care se compune din mai mulți flăcăi, cântând «doina» de îngropare, din fluier”<sup>19</sup>. Totodată, ține să mențio-

13. Alecu Russo. *Opere*. Ediție îngrijită de Efim Levit. Chișinău: Literatura artistică, 1989, p. 163.

14. Ibidem.

15. Ibidem.

16. Bogdan Petriceicu Hasdeu. *Literatura populară*. În: *Opere alese*. Vol. II. Chișinău: Cartea Moldovenească, 1967, p. 201.

17. Vasile Pârvan. *Getica. O protoistorie a Daciei*. Chișinău: Editura Universitas, 1992, p. 88 (144).

18. Bogdan Petriceicu Hasdeu. *Columna lui Traianu*. Noua serie, A. III. București, 1882, p. 400.

19. *Înmormântarea la Români. Studiu etnografic de S. Fl. Marian*. Ediție critică de Teofil Teaha, Ioan

neze autorul, „Cântecele sau mai bine zis doina, ce se cântă de fluierari la înmormântare, are în Bucovina schimbare de cea ce se cântă în Moldova”<sup>20</sup>. Tot aici, este „datina ca să vină doi bucinători și, punându-și buchinele cruciș peste groapă, încep a bucina de jale. În alte comune (...), unde mortul a fost petrecut cu fluierari, se apropie acum unul, care știe mai bine zice din fluier, de groapă și începe a cânta o doină de jale”<sup>21</sup>.

Latura estetică a doinei, de pe pozițiile folcloristicii literare, este adusă în atenție de către Barbu Ștefănescu Delavrancea<sup>22</sup>, Ovid Densusianu<sup>23</sup>, Nicolae Iorga<sup>24</sup>, ei tratând-o drept cântec cu substrat real în mentalitatea colectivă, cu răspandire generală în timp și spațiu, în care își găsește exprimare zbuciumul multiseclar al simțirii neamului.

Bunăoară, referindu-se la rădăcinile ancestrale ale doinei, Nicolae Iorga își întemeiază opinia pe următoarea afirmație: „În doina noastră, în partea ei de duioșie, nu în cea de dragoste, e amintirea celui *torelli*, pe care lexicograful bizantin Hesychius îl definește «strigăt de plângere cu fluierul al Tracilor»”<sup>25</sup>.

Realizările folcloristicii muzicale în a doua jumătate a secolului al XIX-lea au fost mult prea modeste, neînregistrându-se studii de profunzime privind creația muzicală orală autohtonă. În vizorul muzicienilor, bunurile culturii sonore s-au aflat în faza de colectare pentru prelucrările muzicale ulterioare. Singurele succese notabile din această perioadă se leagă de colecția Caliopei Zographos, care publică în 1882 culegerea „Căntece și doine de peste Olț” unde, alături de melodiile de joc și din repertoriul nunții, figurează și câteva doine.

În intervalul dintre anii 1885–1908, Dimitrie Vulpian, încurajat inițial de către V. Alecsandri, reușește să adune și să publice în aranjament pianistic o bogată colecție în trei volume de folclor muzical de diferite genuri, în total circa 2000 de piese. Majoritatea melodiilor sunt cele de joc. În volumul I, intitulat „Balade, Colinde, Doine, Idyle” (1885), el include în șirul celor 381 de piese și câteva melodii de doină. Valoarea științifică a acestora însă este scăzută, impresie ce rezultă din selecția și notația deficitară a melodiilor, din transpunerea simplistă a acompaniamentului de pian, caseta materialului publicat fiind și ea una precară.

Toate acestea ne lipsesc de posibilitatea efectuării unor analize credibile a doinei ca specie muzical-poetică, nepermițând stabilirea gradului de conservare a ei, a stadiului de evoluție firească din perioada respectivă, precum și urmărirea circulației în spațiul de cultură etnică, ca, de altfel, și adevărata-i fizionomie melodică.

Un pas important, chiar decisiv, în studierea patrimoniului sonor autohton pe baze științifice l-a avut includerea cercetărilor de folclor în sfera preocupărilor academice de

Șerb, Ioan Ilușiu. Text stabilit de Teofil Teaha. București: Editura ”Grai și Suflet – Cultura națională”, 1999, p. 178.

20. Idem, p. 179.

21. Idem, p. 212.

22. Barbu Delavrancea. *Din estetica poeziei populare. Discurs de recepție la Academia Română (1913)*. București: 1913.

23. Ovid Densusianu. *Flori alese din cântecele poporului. Vieța păstorească în poezia noastră populară*. Ediție îngrijită și prefăcută de Marin Bucur. București: Editura pentru literatură, 1966, p. 237-329.

24. Nicolae Iorga. *Istoria literaturii române*. Vol. I. Ediția a II-a. București: Editura Suru, 1925, p. 64-65.

25. Nicolae Iorga. *Istoria românilor*. Ediția I, vol. 1. Partea I: *Strămoșii înainte de romani*. București, 1936, p. 87.

la începutul secolului al XX-lea, fapt ce a imprimat și investigațiilor muzicologice un caracter sistematic. În activitatea de culegere și studiere a folclorului muzical, a categoriilor din substrat inclusiv, se angajează personalități dotate, cu pregătire și experiență muzicală exemplară precum Bela Bartók, Constantin Brăiloiu, George Breazu, Tiberiu Brediceanu, Sabin V. Drăgoi, Gheorghe Fira, Dumitru Georgescu Kiriac, în Moldova din stânga Prutului – Mihail Bârcă, Anastasia Dicescu, Gheorghe V. Madan, Vasile Popovici ș.a.

Metoda științifică de colectare a materialului muzical-sonor, cu utilizarea fonografului, permitea notarea amănunțită și corectă a melodiilor, lucru extrem de necesar, mai ales în cazul doinelor, determinând, astfel, apariția diferitelor monografii, studii și culegeri privind cântecul tradițional, în care se regăsește și vechea doină. Acțiunile de culegere a folclorului muzical se intensifică după întemeierea, în 1927, a Arhivei Fonogramice sub auspiciile Ministerului Cultelor și Artelor (conducător G. Breazu) și a Arhivei Fonogramice a Societății Compozitorilor Români (conducător C. Brăiloiu) în 1928, când se purcede la organizarea muncii de colectare a muzicii tradiționale pe întreaga țară, inclusiv în raza răsăriteană a Prutului, în strânsă legătură cu necesitățile constituirii unui fond muzical de date, reprezentativ pentru domeniul de cercetare. Statistica pieselor aflate în Arhiva fonogramică arată „că doina reprezintă doar o mică parte” a fondului muzical: „din fonogramele clasate (...) inițial, 943 erau melodii de jocuri, 933 diferite cântece, 168 colinde, 138 balade și **71 doine** (subl. n.). (...) Județele din care s’au făcut culegerii sunt Arad, Argeș, Brăilia, Caraș-Severin, Câmpulung, Cernăuți, Chișinău, Constanța, Cuvurlui, Dâmbovița, Dolj, Dorohoiu, Durostor, Fălci-ceni, Gorj, Hotin, Ialomița, Ilfov, Ismail, Lăpușna, Mehedinți, Muscel, Mureș, Năsăud, Neamț, Olt, Orhei, Prahova, Putna, Rădăuți, Râmnicu-Sărat, Roman, Romanați, Sighet, Soroca, Storojineț, Suceava, Tecuci, Tutova, Tulcea, Vâlcea, Vlașca”<sup>26</sup>. Sursa citată însă ne orientează doar către geografia generală a județelor, în care au fost culese/colectate melodiile cele 71 melodii de doină.

O contribuție deosebită în privința inițierii culegerii zonale de material muzical în perioada interbelică a avut-o înființarea Institutului Social Roman, Regionala Basarabiei care, în decurs de numai șase ani de activitate, a reușit să acopere, prin studiul echipelor monografice, o bună parte a teritoriului situat între Prut și Nistru, având în vedere zona Codrului, a Nistrului de jos, a câmpiei Sorociei, astfel punându-se bazele unor cercetări zonale.

Constantin Brăiloiu, în deplasările sale de teren la răsărit de Prut (1928–1936), înregistrează pe cilindri (suluri) fonogramici de ceară un număr mic de doine: la Chișinău (1932) – o singură doină; la Căpriana (jud. Lăpușna; 1933) – o melodie de doină, intitulată „Ciobăneasca”; la Nișcani (jud. Lăpușna; 1936) – o altă melodie de doină, interpretată la fluier, „Ciobăneasca”<sup>27</sup>. Nici culegerea semnată de T. Gălușcă și I. R. Nicola – „Folclor Român din Basarabia” – și întocmită în baza materialului acumulat în

26. George Breazu. *Patrium Carmen. Contribuții la studiul muzicii românești*. Craiova: Editura Scrisul românesc, 1941, p. 500-501.

27. Victor Ghilaș. *Constantin Brăiloiu și cercetarea etnomuzicologică din Basarabia*. În: Centenar Constantin Brăiloiu. Îngrijitori de ediție Vasile Tomescu și Michaela Roșu. București: Editura Muzicală a Uniunii Compozitorilor și Muzicologilor din România, 1994, p. 171-172.

perioada anilor '30 ai secolului al XX-lea nu reproduce multiple și elocvente mostre de doină din perimetrul pruto-nistrean. Cele trei exemplare incluse în volum nu reprezintă variantele cele mai realizate din punct de vedere muzical-artistic<sup>28</sup>. Și alte colecții de folclor muzical din perioada interbelică nu se remarcă printr-un studiu riguros al speciei în discuție, unele melodii fiind notate cu multă aproximație, altele nefiind notate deloc, o atenție principală acordându-se doar transcrierii textului poetic<sup>29</sup>.

După cel de Al Doilea Război Mondial, acțiunea de colectare a creației plurale este sincronizată cu descifrarea și publicarea materialului muzical, întocmirea unor culegeri muzicale pe categorii folclorice, dar și cu elucidarea unor probleme de esență teoretică a domeniului dat (morfologic, sintactic, estetic etc.). Odată cu aceasta sporește și interesul față de doină, polarizând atenția tot mai multor observatori, lucru semnalat în diverse surse, inclusiv în textele de sorginte scrisă care, la rândul lor, oferă perspective de cercetare științifică mai amplă.

Studii de referință au fost semnate de Emilia Comișel<sup>30</sup>, Ovidiu Papadima<sup>31</sup>, Nicolae Bot<sup>32</sup>, Ghizela Sulițeanu<sup>33</sup>, Mariana Kahane<sup>34</sup>, Eugenia Cernea<sup>35</sup>, Andrei Hîncu<sup>36</sup>, Petru Stoianov<sup>37</sup> ș. a.

În anii 2012–2014, la Chișinău s-au desfășurat trei ediții ale Festivalului „Doina: identitate, destin, valorificare”, având ca obiective identificarea și valorificarea artistică a diverselor variante melodice ale doinei (vocale și instrumentale) și ale categoriilor ei derivate, moștenite de purtători și colportori din tradiția culturală orală, cunoașterea și promovarea speciei în spațiul public contemporan prin intermediul mass media ș. a. În cadrul acestor manifestări au avut loc simpozioane științifice, având ca tematică doina.

Reieșind din faptul că în ultimele cinci-șase decenii faptele de cultură muzicală tradițională, doina inclusiv, trec printr-o perioadă de intense transformări, fiind supuse proceselor de modernizare, România a înaintat Comitetului Interguvernamental al Con-

28. Tatiana Gălușcă, Ioan R. Nicola. *Folclor român din Basarabia*. Chișinău: Î. E. P. Știința, 1999, pp. 19, 20, 119.

29. Tudor Pamfile. *Cartea cântecelor de țară*. Chișinău: 1919; *Nu mai duce atâta dor. Căntece de dragoste*. Alcătuitor S. Teodorescu-Kirileanu. Piatra Neamț: 1925; Aurel Codreanu, Gheorghe Ștefănescu. *Comoarea satelor (Folclor din jud. Cetatea Albă)*. Craiova: Scrisul Românesc, 1931; *Cercetări folclorice pe Valea Nistrului-de-Jos*. În: Ștefănuță, Petre V. *Folclor și tradiții populare*. Vol. I. Chișinău: Știința, 1991, p. 149-341; *Folclor din județul Lăpușna*. În: Idem, p. 60-148.

30. Emilia Comișel. *Genurile muzicii populare românești. Doina*. În: Studii de muzicologie. Vol.V. București: Editura Muzicală, 1969, p. 81-121; Emilia Comișel. *Preliminarii la studiul științific al doinei*. În: Revista de Folclor, anul IV, nr. 1-2. București, 1959, p. 149. p. 147-170.

31. Ovidiu Papadima. *Considerații despre doină*. În: Studii și cercetări de istorie literară și folclor. X, nr. 4. București, 1960, p. 627-669.

32. Nicolae Bot. *Doina – poezia destinului*. În: Anuarul de folclor, nr. V-VIII. Cluj-Napoca: 1987, p. 29-60.

33. Ghizela Sulițeanu. *Rădăcinile antice ale doinei în lumina studiului comparativ*. În: Transilvania, nr. 8, 1986–1989.

34. Mariana Kahane. *Doina vocală din Oltenia. Tipologie muzicală*. București: Editura Academiei Române, 2007.

35. Eugenia Cernea. *Doina din Maramureș, Oaș și Bucovina*. București: Editura GLOBAL, 2011.

36. Andrei Hîncu. *Probleme de geneză a creației populare moldovenești. Contribuții la geneza doinei*. Chișinău: Știința, 1991, p. 83-127.

37. П. Ф. Стоянов. *Ритмика молдавской дойны*. Кишинев: Штиинца, 1980.

venției UNESCO pentru Salvagardarea Patrimoniului Cultural Imaterial dosarul de candidatură în vederea înscrierii pe Lista Reprezentativă a doinei ca una din capodoperele spiritualității naționale. În cadrul celei de-a patra sesiunii a înaltului forum, desfășurat în perioada 28 septembrie – 2 octombrie 2009, la Abu Dhabi, în Emiratele Arabe Unite, Comitetul de specialitate a decis includerea „Doinii” – al doilea element din cultura orală românească – pe Lista Reprezentativă a Patrimoniului Cultural Intangibil al Umanității, aceasta fiind precedată de „Ritualul Călușului”, care a fost înscris în această Listă în anul 2005.

În cuprinsul muzicii genuine neoașe, doina poate fi considerată cântecul de referință al românilor, realizat de geniul făuritor al generațiilor de creatori anonimi în cadrul culturii profunde intangibile a românilor. Prin conținutul emoțional indus și coloritul melodic original, prin identitatea etnică pronunțată, doina exprimă direct, în diferite ipostaze, o gamă largă de sentimente profund confesive ale eului liric, în care acesta își găsește refugiul sufletesc.

Actualmente, doina și-a redus substanțial prezența în repertoriul activ al comunităților de pe ambele maluri ale Prutului, fiind tot mai des influențată sau înlocuită de expresia lirică melopeică a specimenelor intermediare și a melodiile de cântec propriu-zis – un argument în plus în vederea protejării și includerii acestui element în Lista Reprezentativă UNESCO a Patrimoniului Cultural Intangibil al Umanității.

### Bibliografie

Alecsandri, Vasile, *Opere. Doine*. Vol. III, Chișinău: Hyperion, 1991.

Alexici, Gheorghe, *Material din „Codicele Petrova”*. În: RIAF. Vol. XIII, partea I-II. București: 1912, p. 284-285.

Bot, Nicolae, *Doina – poezia destinului*. În: Anuarul de folclor, nr. V–VIII. Cluj-Napoca: 1987, p. 29-60.

Brăiloiu, Constantin, *Opere. Muzicologia și etnomuzicologia astăzi*. Vol. II. Traducere și prefață de Emilia Comișel. București: Editura Muzicală, 1969, p. 131-165.

Breazul, George, *Patrium Carmen. Contribuții la studiul muzicii românești*, Craiova: Editura Scrisul românesc, 1941.

Bring, E., Samuel, E. H., *Weismantells Dogbok, 1709–1714*, Stockholm: 1928; apud Comișel, Emilia. *Obiceiuri și genuri folclorice atestate de Dimitrie Cantemir și actualitatea lor*. În: Revista Muzica, București, 23, nr. 9 (250), 1973, p. 31.

Cantemir, Dimitrie, *Opere. Descrierea stării de odinioară și de astăzi a Moldovei*. Studiu introductiv, note și iconografie de Andrei și Valentina Eșanu. Traducere din limba latină și indici de Dan Slușanschi, Chișinău: Știința, 2019.

Cernea, Eugenia, *Doina din Maramureș, Oaș și Bucovina*, București: Editura GLOBAL, 2011.

Comișel, Emilia, *Genurile muzicii populare românești. Doina*. În: Studii de muzicologie. Vol. V. București: Editura Muzicală, 1969, p. 81-121.

Comișel, Emilia, *Preliminarii la studiul științific al doinei*. În: Revista de Folclor, anul IV, nr. 1–2. București, 1959, p. 147-170.

Delavrancea, Barbu, *Din estetica poeziei populare. Discurs de recepție la Academia Română (1913)*, București, 1913.

Densusianu, Ovid, *Flori alese din cântecele poporului. Vieța păstorească în poezia*

noastră populară. Ediție îngrijită și prefațată de Marin Bucur, București: Editura pentru literatură, 1966, p. 237-329.

Gălușcă, Tatiana, Nicola, Ioan R., *Folclor român din Basarabia*, Chișinău: Î. E. P. Știința, 1999.

*Geschichte der Musik in Siebenbürgen*. În: Allgemeine Musikalische Zeitung. Leipzig, nr. 46, 1814, p. 766-767; apud Buescu, Corneliu, *Izvoare ale muzicii românești. Documenta et transcripta. Scrieri și adnotări despre muzica românească veche*. Vol. X, București: Editura Muzicală, 1985, p. 126-127.

Ghilaș, Victor, *Constantin Brăiloiu și cercetarea etnomuzicologică din Basarabia*. În: Centenar Constantin Brăiloiu. Îngrijitori de ediție Vasile Tomescu și Michaela Roșu. București: Editura Muzicală a Uniunii Compozitorilor și Muzicologilor din România, 1994, p.171-172.

Hasdeu, Bogdan Petriceicu, *Columna lui Traianu*. Noua seria, A. III, Bucuresci, 1882.

Hasdeu, Bogdan Petriceicu, *Literatura populară*. În: Opere alese. Vol. II. Chișinău, Cartea Moldovenească, 1967.

Hîncu, Andrei, *Contribuții la geneza doinei*. În: Probleme de geneză a creației populare moldovenești. Chișinău: Știința, 1991.

Iorga, Nicolae, *Istoria literaturii române*. Vol. I. Ediția a II-a, București: Editura Suru, 1925.

Iorga, Nicolae. *Istoria românilor*. Partea I: *Strămoșii înainte de romani*, Ediția I, vol. 1, București: 1936.

*Istoria literaturii române*. Vol. I, București: Editura Academiei R.P.R., 1964.

*Înmormântarea la Români. Studiu etnografic de S. Fl. Marian*, Ediție critică de Teofil Teaha, Ioan Șerb, Ioan Ilușiu. Text stabilit de Teofil Teaha, București: Editura „Grai și Suflet – Cultura națională”, 1999.

Kahane, Mariana, *Doina vocală din Oltenia. Tipologie muzicală*, București: Editura Academiei Române, 2007.

Negruzzi, Constantin, *Opere*. Îngrijirea textului, prefață și note de I. Osadcenco, Chișinău: Literatura artistică, 1980.

Nicolescu, G. S., *Vasile Alecsandri*. În: Vasile Alecsandri. Opere. Vol. I, Chișinău: Hyperion, 1991, p. X-XI.

Pamfile, Tudor, *Cartea cântecelor de țară*, Chișinău: 1919; *Nu mai duce atâta dor. Căntece de dragoste*. Alcătuitor S. Teodorescu-Kirileanu, Piatra Neamț: 1925; Codreanu, Aurel, Ștefănescu, Gheorghe, *Comoarea satelor (Folclor din jud. Cetatea Albă)*, Craiova: Scrisul Românesc, 1931; *Cercetări folclorice pe Valea Nistrului-de-Jos*. În: Ștefănuță, Petre V. Folclor și tradiții populare. Vol. I, Chișinău: Știința, 1991, p. 149-341; *Folclor din județul Lăpușna*. Idem, p. 60-148.

Papadima, Ovidiu, *Considerații despre doină*. În: Studii și cercetări de istorie literară și folclor. X, nr. 4. București, 1960, p. 627-669.

Pârvan, Vasile, *Getica. O protoistorie a Daciei*, Chișinău: Editura Universitas, 1992.

Russo, Alecu, *Opere*. Ediție îngrijită de Efim Levit, Chișinău: Literatura artistică, 1989.

Sulișteanu, Ghizela, *Rădăcinile antice ale doinei în lumina studiului comparativ*. În: Transilvania, nr. 8, 1986–1989.

Sulzer, Franz Joseph, *Geschichte des transalpinischen Daciens, das ist: der Walachey, Moldau und Bessarabiens, in Zusammenhange mit der Geschichte des übrigen Daciens als ein Versuch einer allgemeinen dacischen Geschichte*. Vol. II, Wien: R. Gräffer, 1781.

*Zustan der Musik in der Moldau*. În: Allgemeine Musikalische Zeitung. Leipzig, nr. 30, 1821, p. 524; apud Buescu, Corneliu. *Izvoare ale muzicii românești. Documenta et trascripta. Scrieri și adnotări despre muzica românească veche*. Vol. X. București: Editura Muzicală, 1985.

Стоянов, П. Ф. *Ритмика молдавской дойны*, Кишинев: Штиинца, 1980.